

رای دادن جلوی دوربین

مهرداد جلیل زاده خبرنگار گروه فرهنگ

در سینمای جهان سابقه فیلم‌هایی که مستقیماً به موضوع انتخابات اشاره کرده‌اند و جایگاه‌شان جدی‌تر بوده، به زمان جنگ سرد برمی‌گردد و یکی از معروف‌ترین مواردش فیلم «کاندیدای منجوری» به کارگردانی جان فرانکن هایمر و با بازی ستاره‌هایی مثل فرانک سیناترا، لارنس هاروی و جنت لی بود؛ فیلمی که سال ۲۰۰۴ به کارگردانی جانانان دمی و با بازی دنزل واشنگتن بازسازی شد. «بهترین مرد» به کارگردانی فرانکلین جی. شافتر که سال ۱۹۶۴ ساخته شد هم مورد دیگری از فیلم‌های همان دوره است که مستقیماً به انتخابات ریاست جمهوری آمریکا اشاره می‌کند. این سنت در سینمای آمریکا تا همین حالا ادامه پیدا کرده و از آخرین مواردش می‌شود به فیلم «جنگ داخلی» اشاره کرد که فروپاشی آمریکا را در صورتی که نهاد انتخابات در آن سرزمین اختلال پیدا کند، هشدار می‌دهد. کشورهای دیگر دنیا هم زیاد به این موضوع پرداخته‌اند که از پرکارترین مواردش می‌شود به سینمای هندوستان اشاره کرد.

در ایران اما تصویر انتخابات خیلی دیر وارد سینما شد. قبل از انقلاب هیچ فیلمی در این باره ساخته نشده بود و در دهه اول بعد انقلاب هم با اینکه فیلم‌های سیاسی زیادی تولید شدند، دغدغه‌های دیگری اولویت داشت. این جریان بالاخره از نیمه‌های دهه ۷۰ و احتمالاً در واکنش به انتخابات سال ۷۶ پرزنت شد و سال ۷۹ رکورد پی‌سابقه‌ای زد؛ هرچند با شروع دهه ۸۰ تب این نوع فیلمسازی خوابید و تنها می‌توان از فیلم «زادبوم» نام برد که ابوالحسن داوودی در سال ۱۳۸۷ کارگردانی کرد؛ فیلمی که تفسیرهای نمادین به عمل آمده از آن مانع نمایش‌شدن و نهایتاً بعد از شش سال مجوز اکران پیدا کرد.

بعد، در دهه ۹۰ دوباره موضوع انتخابات وارد بعضی از فیلم‌های سینمایی ایران شد که احتمالاً پاسخی بود به انتخابات سال ۸۸. سال ۷۹ از این جهت عجیب بود که همزمان پنج فیلم با موضوع انتخابات یا با اشاره‌ای به این موضوع ساخته شدند و کسانی که این پنج فیلم را کارگردانی کردند، از لحاظ سبکی با هم تفاوت‌هایی اساسی داشتند. در آن سال تهمینه میلانی «نیمه پنهان» را ساخت و رخشان بنی‌اعتماد «زیر پوست شهر» را که هر دو اشاره مستقیم به انتخابات داشتند. «اعتراض» مسعود کیمیایی هم حال و هوای انتخاباتی داشت و مرتب بحث‌هایی را بین تعدادی از جوانان نشان می‌داد که با این قضیه ارتباط داشتند. روایت فیلم «پارتی» سامان مقدم هم از جایی به بعد با انتخابات مجلس گره می‌خورد و همان سال، فیلم دیگری ساخته شد به نام «آقای رئیس‌جمهور» به کارگردانی ابوالقاسم طالبی که کاملاً به انتخابات ریاست جمهوری مربوط بود اما ۱۹ سال بعد، از تلویزیون نمایش داده شد و هیچ‌وقت نتوانست اکران عمومی شود. دهه ۹۰ اما شروع مجددی برای تولید این نوع فیلم‌ها بود. در سال ۹۰ ابوالقاسم طالبی باز هم به این حوزه ورود کرد و «قلاده‌های طلا» را ساخت و همان سال حاتم‌کیا فیلمی را کارگردانی کرد به نام «گزارش یک جشن» که اشاره‌ای نمادین و غیرمستقیم به انتخابات داشت. سال بعد از آن محسن امیریوسفی «آشغال‌های دوست داشتنی» را ساخت که به حوادث بعد از انتخابات سال ۸۸ اشاره می‌کند. «گزارش یک جشن» تا حالا اکران نشده اما «آشغال‌های دوست داشتنی» بعد از شش سال روی پرده رفت. مهدی کرم‌پور هم در آن

سال «پل چوبی» را عطف به همین اتفاقات کارگردانی کرد. سال ۹۲ رضا درمیشیان «عصبانی نیستم» را ساخت که آن هم به انتخابات سال ۸۸ ربط پیدا می‌کرد و بعد از پنج سال روی پرده رفت.

اما سال ۹۳ مسعود جعفری جوزانی طور دیگری سراغ موضوع انتخابات رفت و در «ایران برگ» یک دهکده خیالی را که قرار بود در آن انتخابات شوراها برگزار شود، نمادی از کلیت جامعه ایران گرفت. ابراهیم حاتم‌کیا سال ۹۴ «بادبگاره» را ساخت که قرار بود به نوعی کامل‌کننده روایت فیلم «آژانس شیشه‌ای» باشد. اشاره این فیلم به انتخابات کاملاً مستقیم نبود اما حاج حیدر ذبیحی به‌عنوان محافظ معاون رئیس‌جمهور که کاندیدای احتمالی ریاست جمهوری بعدی هم بود، کار می‌کرد و فیلم به فضاهای انتخاباتی کنایه‌های زیادی می‌زد. سال ۹۵ که محمدحسین مهدویان سری اول فیلم تاریخی-امنیته «ماجرای نیمروز» را ساخت، اشاره‌ای به انتخابات ریاست جمهوری ایران هم داشت؛ البته خیلی کوتاه، گذرا و با فاصله از میدان انتخابات اما مهدویان در سری دوم این فیلم به اسم «در خون»، یکی از شخصیت‌های امنیتی را نشان داد که قصد داشت کاندیدای انتخابات بشود؛ شخصیتی خیالی که به شکلی نمادین می‌توانست مصداق زیادی در جناح‌های مختلف سیاسی امروز پیدا کند. در همان سال ۹۵ مسعود اطیابی «ماه‌گرفتگی» را به فجر آورد که درباره انتخابات سال ۸۸ بود و تا حالا اکران نشده است. اتفاقی که باعث تغییر مسیر فیلمسازی اطیابی به سمت نوع خاصی از کمدی‌های فروش و بی‌درمسر شد. آخرین فیلم سینمای ایران با موضوع انتخابات تا به امروز «مارموز» بوده به کارگردانی کمال تبریزی که هرچند به شکلی نمادین مسأله‌اش را طرحی کرده بود و علناً از کسی اسم نمی‌برد، اما سوگیری سیاسی معینی داشت.

انتخابات موضوعی است که چون با زندگی روزمره مردم و دغدغه‌ها و آرزوهایشان سرو و کار دارد، می‌تواند ظرفیت دراماتیک بالایی داشته باشد و حتی نسبت به خیلی از فیلم‌های سیاسی دیگر، راحت‌تر با مخاطب عام ارتباط برقرار می‌کند. اما فیلم‌های انتخاباتی فقط برای سرگرمی دراماتیک ساخته نمی‌شوند و خیلی از اوقات قرار است با آنها روی رای و تصمیم مردم اثر گذاشته بشود. مثلاً مقاله‌های زیادی منتشر شدند درباره اینکه در هندوستان، فیلم‌های سینمایی قبل از انتخابات سعی کردند ذهن مردم را طوری قالب دهی کنند که حزب بهارنیا جاناتان رای بیارود و نارندرا مودی نخست‌وزیر بشود. یا در مورد آمریکا که از روزی که ترامپ وارد کاخ سفید شد، علپش فیلم‌هایی تولید می‌شدند که به شکل واضحی قرار بود جلوی رای آوردنش برای دوره بعدی را بگیرند. اما این اتفاق در ایران چطور افتاده و آیا اصلاح‌افزاده یا نه؟ یا به عبارت دقیق‌تر؛ تاثیر سینمای ایران روی فرآیند انتخابات تا حالا چطور بوده و کدام دسته و جناح سیاسی برای رای آوردن، بیشترین استفاده را از سینما کردند؟

گاهی موضوع یک فیلم، کلیت فرآیند انتخابات بوده، نه انتخاب یک شخص یا جریان خاص. «پارتی» یا «ایران برگ» چنین فیلم‌هایی بودند و به شدت سعی داشتند سمت جناح خاصی نایستند. البته خیلی از فیلم‌های دیگر هم چنین ادعایی داشتند اما به راحتی می‌شد از آنها تفسیرهای جناحی کرد. گاهی هم پیش آمده که بعضی از فیلم‌ها مستقیماً سمت وسوی جناح خاصی را انتخاب کردند و چیزی مخفی نگه داشته نشده است. «زیر پوست

فیلم‌هایی که در واکنش به دوم خرداد ۷۶ ساخته شدند			
نام فیلم	کارگردان	سال ساخت	درباره فیلم
اعتراض	مسعود کیمیایی	۱۳۷۹	در میانه یک انتقام ناموسی، جوان‌هایی نمایش داده می‌شوند که اهل بحث سیاسی و گفت‌وگو درباره انتخابات هستند
زیر پوست شهر	رخشان بنی‌اعتماد	۱۳۷۹	ماجرای خانواده فقیری در جنوب شهر روایت می‌شود که هرکدام از فرزندان درگیری خاصی دارند. مادر خانواده امیدش را در انتخابات امتحان می‌کند
آقای رئیس‌جمهور	ابوالقاسم طالبی	۱۳۷۹	فردی که وابستگی جناحی خاصی ندارد، درباره یک نامزد انتخابات به استنادی از فساد دسترسی پیدا می‌کند. فیلم از کسی اسم نمی‌برد اما عده‌ای آن را کنایه به خاتمی دانستند
نیمه پنهان	تهمینه میلانی	۱۳۷۹	همسر نماینده رئیس‌جمهور در رسیدگی به پرونده قضایی یک زن محکوم به اعدام، دفترچه خاطراتش را به همسرش می‌دهد که در آن به ارتباط با اعضای گروه‌های معاند اشاره شده است

فیلم‌هایی که در واکنش به ۲۲ خرداد ۸۸ ساخته شدند			
نام فیلم	کارگردان	سال ساخت	درباره فیلم
قلاده‌های طلا	ابوالقاسم طالبی	۹۰	در سال‌هایی که مدیران سینمایی علاقه داشتند نسبت به اتفاقات اجتماعی واکنش سریعی داشته باشند این فیلم ساخته شد. فیلمی در واکنش به فتنه ۸۸ و داستان نفوذ به مراکز امنیتی و اطلاعاتی کشور در آن سال‌ها
عصبانی نیستم	رضا درمیشیان	۹۲	دانشجوی ستاره‌دار عاشق دختری به نام ستاره است. تبعیض و احساس عدم آزادی بیان این دانشجو را به انجام رفتارهای اعتراضی واداشت. فیلم در فضای سوءتفاهم برانگیز سال‌های بعد از فتنه ۸۸ جنجال زیادی به پا کرد
ماه‌گرفتگی	مسعود اطیابی	۹۵	داستان یک خانواده که در میانه اتفاقات ۱۳۸۸ دچار چنددستگی جناحی می‌شوند. فیلم تا حدودی می‌خواهد ریشه همه چیز را سوءتفاهم‌ها بداند و در میانه پایبند
آشغال‌های دوست‌داشتنی	محسن امیریوسفی	۹۱	داستان در خانه یک پیرزن که با دخترخاله میانسالش زندگی می‌کند، می‌گذرد. در یکی از روزهای بعد از انتخابات، عده‌ای از تجمع‌کنندگان فراری خانه پیرزن می‌شوند

فیلم‌هایی که درباره نهاد انتخابات حرف می‌زنند			
نام فیلم	کارگردان	سال ساخت	درباره فیلم
پارتی	سامان مقدم	۱۳۷۹	یک روزنامه‌نگار که برادر شهید است، نمی‌تواند خاطرات برادرش را منتشر کند. عموی او که خود را کاندیدای مجلس کرده، سدهای محکمی جلوی پای برادرزاده‌اش ایجاد می‌کند. چندی بعد این روزنامه‌نگار در خیابان به ضرب گلوله دو موتورسوار ناشناس کشته می‌شود
ایران برگ	مسعود جعفری جوزانی	۱۳۹۳	یک دهکده خیالی که قرار است در آن انتخابات شوراها برگزار شود، نمادی از کلیت جامعه ایران می‌شود. گروه‌های مختلف به بهانه‌های واهی به جان هم می‌افتند و نهایتاً با تدبیر و ریش سفیدی روحانی روستا به صلح می‌رسند
زادبوم	ابوالحسن داوودی	۱۳۸۷	در این فیلم یکی از شخصیت‌های اصلی درگیر یک فعالیت سیاسی انتخاباتی است. فیلم در ادامه روایتش بیش از آنکه به مسائل سیاسی بپردازد، صورتی نمادین از مصائب مهاجرت به خود می‌گیرد

شهر» یا «اعتراض» در این دسته می‌گنجد.

اما سوسای از سوگیری‌های جناحی یا بی‌طرفی فیلم‌ها، نکته قابل توجه اینجاست که فیلم‌های ایرانی عمدتاً پس‌انتخاباتی بوده‌اند. یعنی تقریباً هیچ‌وقت پیش‌نیامده که پیشاپیش به استقبال این فرآیند بروند و بشود گفت روی انتخاب مردم تأثیری گذاشته‌اند. نقش و تأثیر سینمای ایران روی انتخابات تا حالا این بوده که نهایتاً خود فیلمسازها یا چهره‌های مشهور دیگر، شب انتخابات حمایت‌شان را از یک شخص یا جریان به خصوص اعلام کنند. به عبارتی کارکرد سینمای ایران تا حالا بیشتر واکنش به انتخابات

بوده، نه تلاش برای تأثیرگذاری روی آن. بیشترین واکنش‌ها هم تا حالا به دو دوره از انتخابات ریاست جمهوری بوده است. اولی انتخابات دوم خرداد سال ۷۶ و دومی انتخابات بیست‌و دوم خرداد سال ۸۸.

اعتراض، زیر پوست شهر، نیمه پنهان و آقای رئیس‌جمهور از جمله فیلم‌هایی هستند که به انتخابات سال ۷۶ واکنش نشان دادند و آشغال‌های دوست‌داشتنی، پل چوبی، عصبانی نیستم، قلاده‌های طلا و ماه‌گرفتگی تعدادی از فیلم‌هایی‌اند که به انتخابات سال ۸۸ و اتفاقات بعد از آن ارجاع داده‌اند.

محدودیت‌های جدید عضویت در کتابخانه ملی

فروردین ماه امسال پذیرش و عضویت کتابخانه ملی تصویب شد، براساس این شیوه‌نامه شرایط عضویت در کتابخانه ملی برای اعضای ویژه، تخصصی و عمومی اعلام شد. براساس تغییرات در نظر گرفته شده در این شیوه‌نامه، دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد که پیش از این بدون قیدی می‌توانستند از امکانات کتابخانه ملی استفاده کنند، ملزم به بازگذاری تصویب‌نامه پیشنهاد پایان‌نامه هستند. دیگر تغییر در شیوه‌نامه کتابخانه ملی شرایط تمدید عضویت است؛ براین اساس فرد متقاضی برای تمدید عضویت بیش از یک سال، ملزم به طرح درخواست است. این درخواست مورد بررسی کمیته عضویت قرار می‌گیرد و در صورت پذیرش به فرد اعلام خواهد شد. همچنین در آیین‌نامه جدید آمده است؛ «به منظور برقراری عدالت عمومی و رعایت حقوق فرهنگی و استفاده حداکثری متقاضیان از خدمات کتابخانه ملی، تمدید عضویت برای اعضای عادی، حداکثر سه سال و درخواست تمدید عضویت بیش از سه سال، منوط به بررسی و تصمیم کمیته عضویت و پذیرش خواهد بود». در آیین‌نامه جدید در بخش اعضای عمومی، بند «جانبازان، ایثارگران و اعضای درجه یک خانواده شهدا، جانبازان و ایثارگران» به ایثارگران منطبق با قانون با مدرک کارشناسی تغییر کرده است. پیش از این، بازنشستگان دولت با داشتن حداقل مدرک کارشناسی و معادل آن می‌توانستند از عضویت عمومی بهره‌مند شوند، که چنین امکانی در شیوه‌نامه جدید دیده نشده است.

خبرگزاری تسنیم در گزارشی که منتشر کرده است، درخصوص آیین‌نامه

است که در آیین‌نامه قبل عنوان شده بود یا کمیته‌ای تازه تأسیس متشکل از اعضای مختلف است.

منتقدان آیین‌نامه جدید معتقدند این آیین‌نامه بخشی از اساسنامه کتابخانه ملی را نقض می‌کند، آنجا که درباره اهداف تأسیس آمده است؛ «اتخاذ تدابیر و اخذ تصمیمات لازم برای صحت، سهولت و سرعت امر تحقیق و مطالعه در همه زمینه‌ها به منظور اعتلای فرهنگ ملی و انجام تحقیقات مربوطه.»

کتابخانه ملی سال گذشته با محدودتر کردن شیفت شب خیرساز شد، در حالی که تعداد قابل توجهی از پژوهشگران و دانشجویان به این محدودیت اعتراض داشتند. مسئولان کتابخانه بعد از گذشت چند ماه، عدم استقبال از شیفت شب بعد از ساعت ۱۲ شب، وجود مشکلات امنیتی و هزینه‌های تحمیلی را دلیل محدود کردن آن اعلام کرده و تأکید داشتند که رسالت اصلی کتابخانه ملی، تأمین منابع برای تحقیق و پژوهش است که حالا به نظر می‌رسد آیین‌نامه جدید، تا حدودی از این رسالت دور شده است. در روزهای گذشته انتشار آیین‌نامه جدید با زتاب خبری در رسانه‌های مختلف داشت، اما کتابخانه ملی تاکنون به آن و انتقاد منتقدان واکنشی نشان نداده است. کتابخانه ملی به عنوان کتابخانه مادر، همواره جزء اولین انتخاب پژوهشگران و دانشجویان بوده و هست. محدود کردن شرایط عضوگیری و غربال افرادی که مشتاق بهره‌مندی از گنجینه کتابخانه ملی هستند، با اهداف راه‌اندازی این مرکز فرهنگی مغایرت دارد و در تضاد است.

همچنین به نظر می‌رسد ترکیب اعضا در بخش ویژه نیز با تغییراتی همراه است. پیش از این اعضای هیات علمی می‌توانستند از مزایای عضویت ویژه بهره‌مند شوند اما در آیین‌نامه جدید، این اعضا جزء اعضای پژوهشی ذکر شده‌اند. همچنین دیگر خبری از عضویت روسای فرهنگستان‌ها، مراجع تقلید، اعضای پیوسته فرهنگستان و روسای سابق کتابخانه ملی در این بخش نیست.

کتابخانه ملی برای هر پژوهشگر و محقق جزء اولین انتخاب‌ها برای مراجعه است، با این حال طبق آیین‌نامه جدید دیگر به نویسندگان کتاب‌های علمی و تخصصی و همچنین نویسندگان مقالات ISI و علمی پژوهشی که می‌توانند از اصلی‌ترین مراجع‌کنندگان به تالارهای کتابخانه باشند نیز عضویت تعلق نمی‌گیرد. دایره تغییرات اما به خلاف دایره اعضا، گسترده‌تر شده است، به طوری که به شرایط تمدید کارت عضویت نیز رسیده و با اما و اگرهایی همراه است. مطابق آیین‌نامه جدید تمدید عضویت بیش از یک سال، منوط به طرح درخواست، بررسی و موافقت کمیته عضویت و پذیرش اعلام شده است؛ در این باره آمده است؛ «به منظور برقراری عدالت عمومی و رعایت حقوق فرهنگی و استفاده حداکثری متقاضیان از خدمات کتابخانه ملی، تمدید عضویت برای اعضای عادی، حداکثر سه سال و درخواست تمدید عضویت بیش از سه سال، منوط به بررسی و تصمیم کمیته عضویت و پذیرش خواهد بود.» مشخص نیست منظور از «کمیته عضویت» همان «بخش عضویت»